

1 Wstęp

Celem tych zadań jest oswojenie Cię z pojęciami, z których będziemy korzystać na warsztatach - zatem spróbuj rozwiązać wszystkie zadania, nabyta wiedza okaże się pomocna!

Żadna dodatkowa literatura nie powinna być potrzebna do rozwiązania tych zadań, jednak w razie problemów z zadaniami, sugestii zmian lub chęci zobaczenia określonych kategorii na warsztatach, zachęcamy do kontaktu.

Obok każdego zadania znajduje się liczba punktów, jakie planujemy za nie przyznać. Nie wykluczamy jednak zmian w punktacji. Za szczególnie eleganckie rozwiązanie będziemy przyznawać dodatkowe punkty, wedle własnego poczucia estetyki.

2 Kategorie

Kategorią nazywamy kolekcję¹ obiektów $A, B, C \dots$, taką, że dla każdych dwóch obiektów A, B istnieje zbiór $\text{Hom}(A, B)$ *morfizmów* z A do B . Na ogół piszemy $f : A \rightarrow B$ zamiast $f \in \text{Hom}(A, B)$. Zakładamy też, że istnieje operacja składania morfizmów $\circ$ posiadająca następujące własności:

1. Jeśli $f : A \rightarrow B$ oraz $g : B \rightarrow C$, to istnieje morfizm $g \circ f : A \rightarrow C$.
2. Dla dowolnych trzech morfizmów $f : A \rightarrow B, g : B \rightarrow C, h : C \rightarrow D$ mamy równość: $(h \circ g) \circ f = h \circ (g \circ f)$.
3. Dla każdego obiektu X istnieje morfizm $\text{Id}_X : X \rightarrow X$, taki że dla każdego morfizmu $f : A \rightarrow B$ mamy $\text{Id}_B \circ f = f = f \circ \text{Id}_A$.

1. [8] Niech obiektami będą zbiory, morfizmami funkcje, a operacją $\circ$ złożenie funkcji². Pokaż, że jest to kategoria dowodząc, że:

1. dla dowolnych zbiorów A, B , wszystkie funkcje z A do B tworzą zbiór (nazywany $\text{Hom}(A, B)$).
2. dla dowolnych trzech funkcji $f : A \rightarrow B, g : B \rightarrow C, h : C \rightarrow D$ mamy równość: $(h \circ g) \circ f = h \circ (g \circ f)$.
3. dla każdego zbioru X znajdź funkcję³ Id_X taką, że dla dowolnej $f : A \rightarrow B$ mamy $\text{Id}_B \circ f = f = f \circ \text{Id}_A$.

Kategorię tę nazywamy **Set**.

---

¹Można myśleć o tym jak o zbiorze, do którego można włożyć *dowolnie* dużo elementów. Zainteresowanych jak uniknąć paradoksu zbioru wszystkich zbiorów odsyłamy do teorii klas Morse'a-Kelleya.

²Cóż za niezwykły zbieg okoliczności - to ten sam symbol!

³Ciekawe jak się może nazywać...

3 Morfizmy

3.1 Epimorfizmy

Niech $f : A \rightarrow B$ będzie morfizmem. Mówimy, że f jest *epimorfizmem* jeśli dla dowolnego obiektu C oraz morfizmów $g, g' : B \rightarrow C$ z równości $g \circ f = g' \circ f$ wynika, że $g = g'$.

2. [4] Pokaż, że jeśli $f : A \rightarrow B$ oraz $g : B \rightarrow C$ są epimorfizmami, to $g \circ f$ też jest epimorfizmem.

3. [4] Pokaż, że w kategorii **Set** epimorfizmy to dokładnie surjekcje (każdy epimorfizm jest surjekcją, a każda surjekcja epimorfizmem).

Jako, że obiektami kategorii nie muszą być zbiory, pojęcie "funkcji na" w ogólności może nie mieć sensu, dlatego zdanie "każdy epimorfizm to surjekcja" nie musi mieć sensu. Okazuje się, że nawet jeśli obiektami są *pewne* zbiory, nie musi to być prawda.

4. [5] Skonstruuj kategorię, której obiektami są pewne zbiory (tak więc pojęcie surjekcji ma sens), natomiast istnieje epimorfizm niebędący surjekcją.

3.2 Monomorfizmy

Niech $f : A \rightarrow B$ będzie morfizmem. Mówimy, że f is *monomorfizmem* jeśli dla dowolnego obiektu C oraz morfizmów $g, g' : X \rightarrow A$ z równości $f \circ g = f \circ g'$ wynika, że $g = g'$.

5. [1] Pokaż, że jeśli $f : A \rightarrow B$ oraz $g : B \rightarrow C$ są monomorfizmami, to $g \circ f$ też jest monomorfizmem.

6. [1] Pokaż, że w kategorii **Set** monomorfizmy to dokładnie iniekcje (każdy monomorfizm jest iniekcją, a każda iniekcja monomorfizmem).

7. [1] Skonstruuj kategorię, której obiektami są pewne zbiory (tak więc pojęcie iniekcji ma sens), natomiast istnieje monomorfizm niebędący iniekcją.

3.3 Izomorfizmy

Niech $f : A \rightarrow B$ będzie morfizmem. Jeśli istnieje $f' : B \rightarrow A$ takie, że $f \circ f' = \text{Id}_B$ oraz $f' \circ f = \text{Id}_A$, to f nazywamy *izomorfizmem*.

8. Będziemy wykorzystywać izomorfizmy do utożsamiania pewnych przestrzeni. W tym celu przydadzą nam się własności podobne do tych występujących w definicji relacji równoważności⁴.

[4] Pokaż, że:

1. dla każdego obiektu A istnieje izomorfizm z A do A .
2. jeśli istnieje izomorfizm z A do B , to istnieje też izomorfizm z B do A .
3. jeśli istnieje izomorfizm z A do B oraz z B do C , to istnieje też izomorfizm z A do C .

9. To zadanie ma przekonać Cię, że znasz już sporo własności izomorfizmów.
[3]

1. Pokaż, że każdy izomorfizm jest monomorfizmem oraz epimorfizmem.
2. Skonstruuj kategorię, dowodzącą, że twierdzenie odwrotne nie jest prawdziwe (czyli, że istnieje morfizm będący epimorfizmem i monomorfizmem, natomiast nie izomorfizmem).

10. [1] Czym są izomorfizmy w kategorii **Set**?

4 Kategoria $\mathbf{Set}_*$ i funktory

Zbiorem z wyróżnionym punktem nazywamy parę (X, x) , gdzie X jest zbiorem, a x jakimś jego elementem (czyli $x \in X$). Przekształceniem między zbiorami z wyróżnionymi punktami (X, x) oraz (Y, y) (zapisywanym jako $f : (X, x) \rightarrow (Y, y)$) nazwiemy funkcję $f : X \rightarrow Y$ taką, że $f(x) = y$.

11. [5] Pokaż, że zbiory z wyróżnionym punktem wraz z wymienionymi funkcjami tworzą kategorię. Nazywamy ją **Set**_{*}.

Funktorem nazywamy regułę ζ ,⁵ która każdemu obiektowi A w kategorii $\mathcal{C}$ przypisuje obiekt $\zeta(A)$ w kategorii $\mathcal{D}$, a każdemu morfizmowi $f \in \text{Hom}(A, B)$

---

⁴Nazwanie "dokładności do izomorfizmu" relacją równoważności jest kuszące, natomiast relacje równoważności określone są na *zbiorach*. Kolekcja obiektów kategorii na ogół jest za duża do bycia zbiorem.

⁵Z przyczyn teorii mnogościowych nie jest to funkcja (trudno określić iloczyn kartezjański dwóch kolekcji, a co dopiero wybrać z niej (pod)zbiór).

w kategorii $\mathcal{C}$ przypisuje morfizm $\zeta(f) \in \text{Hom}(\zeta(A), \zeta(B))$ w kategorii $\mathcal{D}$ zachowując złożenie ⁶ :

$$\zeta(f \circ g) = \zeta(f) \circ \zeta(g).$$

12. [3] Rozważmy kategorie $\mathbf{Set}_*$ oraz $\mathbf{Set}$ i wprowadźmy funktor⁷ $\zeta(X, x) = X$, który zamienia zbiory z wyróżnionym punktem na zbiory.

1. Na co przechodzi funkcja $f : (X, x) \rightarrow (Y, y)$?
2. Pokaż, że ζ jest funktorem (znaczy, że zachowuje złożenie).

5 Grupy

Grupa to para $(G, *)$, gdzie G jest zbiorem, a funkcja $*$: $G \times G \rightarrow G$ (będziemy pisać $g * h$ lub gh zamiast $*(g, h)$) ma następujące własności:

1. istnieje element $e \in G$ taki, że $ge = eg = g$ dla każdego $g \in G$. Będziemy nazywać go *elementem neutralnym*.
2. dla każdego $g \in G$ istnieje element $\tilde{g} \in G$ taki, że $g\tilde{g} = \tilde{g}g = e$. Zazwyczaj piszemy g^{-1} zamiast $\tilde{g}$ oraz nazywamy go *elementem odwrotnym do g* .
3. dla dowolnych $f, g, h \in G$ zachodzi równość $(fg)h = f(gh)$.

13. [3] Rozstrzygnij czy następujące zbiory z działaniami są grupami:

1. $(\mathbb{Z}, +)$
2. $(\mathbb{Z}, \cdot)$
3. $(\mathbb{Q}, \cdot)$
4. $(\mathbb{Q}^*, \cdot)$, gdzie $\mathbb{Q}^* = \mathbb{Q} \setminus \{0\}$
5. $(\mathbb{Q}^*, +)$
6. $(\sigma_n, \circ)$, gdzie σ_n oznacza zbiór permutacji ⁸ zbioru n -elementowego, a $\circ$ jest zwykłym złożeniem funkcji

---

⁶Tak naprawdę w kategorii $\mathcal{C}$ mamy jedno złożenie - $\circ_{\mathcal{C}}$, a w kategorii jakieś zupełnie inne - $\circ_{\mathcal{D}}$. Dlatego też ktoś mógłby napisać

$$\zeta(f \circ_{\mathcal{C}} g) = \zeta(f) \circ_{\mathcal{D}} \zeta(g).$$

My nie będziemy tego robić.

⁷Będąc bardzo formalnymi, powinno się napisać $\zeta((X, x))$, bo (X, x) jest przekształcanym obiektem, więc powinien stać w dodatkowych nawiasach.

⁸Permutacja zbioru X to bijekcja $X \rightarrow X$.

14. [4] Dlaczego:

1. istnieje *dokładnie jeden* element neutralny?
2. dla każdego elementu g istnieje *dokładnie jeden* element odwrotny?

5.1 Homomorfizmy

Jeśli G oraz H są grupami, to funkcję $f : G \rightarrow H$ nazywamy *homomorfizmem* jeśli $f(gh) = f(g)f(h)$ dla każdych $g, h \in G$.⁹

15. [4] Pokaż, że jeśli $f : G \rightarrow H$ jest homomorfizmem, to $f(g^{-1}) = f(g)^{-1}$ oraz $f(e) = \epsilon$, gdzie $e \in G, \epsilon \in H$ oznaczają elementy neutralne odpowiednich grup.

16. [3] Pokaż, że grupy wraz z homomorfizmami tworzą kategorię. Nazywamy ją **Grp**.

17. [2] Wykaż, że izomorfizmy w **Grp** to dokładnie bijektywne homomorfizmy.

18. [8] Ile jest, z dokładnością do izomorfizmu¹⁰, grup:

1. o dwóch elementach?
2. o trzech elementach?
3. o czterech elementach?

Podpowiedź: pomyśl nad ograniczeniami jakie narzuca łączność mnożenia oraz istnienie elementu odwrotnego.

6 Topologia

6.1 Przeciwobraz funkcji

Niech $f : X \rightarrow Y$ będzie funkcją. Definiujemy pojęcia:

---

⁹Zauważ, że nie piszemy już symbolu "mnożenia"

¹⁰To znaczy, że nie rozróżniamy grup, które są izomorficzne. Na przykład w kategorii **Set** istnieje tylko jeden zbiór dwunastoelementowy, licząc z dokładnością do izomorfizmu, czyli bijekcji.

1. *obrazu* podzbioru: jeśli $A \subseteq X$, to

$$f(A) := \{y \in Y : \text{istnieje } x \in X \text{ takie, że } f(x) = y\}$$

2. *przeciwwobrazu* podzbioru: jeśli $B \subseteq Y$, to

$$f^{-1}(B) := \{x \in X : f(x) \in B\}$$

19. To zadanie pokazuje dlaczego później będziemy korzystać z przeciwwobrazu.

[12] Niech $f : X \rightarrow Y$, oraz $A, B \subseteq X$ i $C, D \subseteq Y$. Pokaż, że:

1. $f(A \cap B) \subseteq f(A) \cap f(B)$.
2. Podaj przykład, dowodzący, że zawierania nie można zastąpić znakiem równości.
3. $f(A \cup B) = f(A) \cup f(B)$
4. $f^{-1}(C \cap D) = f^{-1}(C) \cap f^{-1}(D)$
5. $f^{-1}(C \cup D) = f^{-1}(C) \cup f^{-1}(D)$
6. $f^{-1}(Y \setminus C) = X \setminus f^{-1}(C)$

6.2 Przestrzeń topologiczna

Niech X będzie zbiorem. Jego *zbiorem potęgowym* $\mathcal{P}(X)$ nazywamy zbiór wszystkich jego podzbiorów ¹¹ : $\mathcal{P}(X) = \{A : A \subseteq X\}$.

20. [1] Niech X będzie zbiorem o skończonej liczbie elementów n . Ile elementów ma zbiór $\mathcal{P}(n)$?

Przestrzeń topologiczną nazywamy parę $(X, \mathcal{T})$, gdzie X jest zbiorem, a $\mathcal{T} \subseteq \mathcal{P}(X)$ ma następujące własności:

1. $\emptyset, X \in \mathcal{T}$
2. jeśli $A_i \in \mathcal{T}$ dla $i \in I$, to ich suma też należy do $\mathcal{T}$:

$$\bigcup_{i \in I} A_i \in \mathcal{T}$$

3. jeśli $A, B \in \mathcal{T}$, to $A \cap B \in \mathcal{T}$

Zbiór $\mathcal{T}$ nazywamy *topologią*, a jego elementy - *zbiorami otwartymi*.

---

¹¹Jego istnienie gwarantuje aksjomatyka teorii mnogości.

21. [8] Niech X będzie nieskończonym zbiorem. Pokaż, że następujące zbiory są topologiami na X :

1. $\mathcal{T} = \{\emptyset, X\}$ (tak zwana *topologia trywialna*)
2. $\mathcal{T} = \mathcal{P}(X)$ (*topologia dyskretna*)
3. $\mathcal{T} = \{\emptyset\} \cup \{X \setminus A : A \text{ jest skończonym podzbiorem } X\}$ (*topologia koskończona*¹²)

22. Zazwyczaj pisząc "przestrzeń topologiczna $\mathbb{R}$ " ma się na myśli $\mathbb{R}$ wyposażoną w pewną określoną topologię...

[5] Mówimy, że $A \subseteq \mathbb{R}$ jest otwarty jeśli dla każdego $x \in A$ istnieje odcinek otwarty (a_x, b_x) taki, że $x \in (a_x, b_x) \subseteq A$.

1. Pokaż, że zbiory otwarte według powyższej definicji spełniają wszystkie aksjomaty topologii.
2. Pokaż, że każdy zbiór otwarty może być zapisany jako suma pewnej rodziny otwartych odcinków - to znaczy, że jeśli A jest zbiorem otwartym, to istnieją takie odcinki (a_i, b_i) , $i \in I$, że:

$$A = \bigcup_i (a_i, b_i)$$

6.3 Funkcje ciągłe

Niech $(X, \mathcal{T})$ oraz (Y, τ) będą przestrzeniami topologicznymi. Funkcję $f : X \rightarrow Y$ taką, że $f^{-1}(B) \in \mathcal{T}$ dla każdego $B \in \tau$ nazywamy *funkcją ciągłą* i oznaczamy $f : (X, \mathcal{T}) \rightarrow (Y, \tau)$.

23. [5] Pokaż, że funkcja identycznościowa $\text{Id}_X : (X, \mathcal{T}) \rightarrow (X, \mathcal{T})$ jest ciągła.

24. [5] Pokaż, że funkcja stała $f : (X, \mathcal{T}) \rightarrow (Y, \tau)$, $f(x) = c$ jest ciągła.

25. [3] Pokaż, że funkcja $f : \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$ dana wzorem $f(x) = x^2$ jest ciągła. Podpowiedź: jak można zapisać każdy zbiór otwarty w $\mathbb{R}$? Jakie własności ma przeciwobraz?

---

¹²Chyba... jakoś to nie brzmi

6.4 Kategoria **Top**

26. [5] Pokaż, że przestrzenie topologiczne wraz z funkcjami ciągłymi tworzą kategorię. Nazywamy ją **Top**.

27. [3] Dlaczego:

1. monomorfizmy w **Top** to dokładnie (ciągłe) iniekcje?
2. epimorfizmy to dokładnie (ciągłe) surjekcje?
3. izomorfizmy to dokładnie (ciągłe) bijekcje? W tej kategorii nazywamy je *homeomorfizmami*.

Powodzenia!